

Heleschoolbenadering

Positief Educatief Programma

Elke leerling heeft talenten en competenties. Leren kijken naar de unieke kwaliteiten van iedere leerling, aandacht hebben voor het proces van leren en vervolgens het passend maken van het onderwijsprogramma is van fundamenteel belang voor het welbevinden én de schoolprestaties van leerlingen. Het Positief Educatief Programma (PEP) brengt dit door middel van een heleschoolbenadering in de praktijk.

Jochem Goldberg is onderzoeker en **Marjolein Prenger** is trainer van het Positief Educatief Programma.

Ernst Bohlmeijer is hoogleeraar geestelijke gezondheidsbevordering. Zij werken allen bij de Universiteit Twente

De afgelopen jaren heeft Universiteit Twente het programma PEP ontwikkeld. Dit is een Nederlandse heleschoolbenadering gericht op het verhogen van welbevinden, verbeteren van leerprestaties en het verminderen van gedragsproblematiek bij leerlingen. Een heleschoolbenadering omvat het schoolklimaat, de visie op onderwijs, de relatie tussen leerkrachten en kinderen en de ouderbetrokkenheid. Onderzoek laat zien dat heleschoolbenaderingen effectiever zijn dan losse, toegepaste lesprogramma's (Weare & Nind, 2011). Er is bewijs dat een heleschoolbenadering effect heeft op het verminderen van gedragsproblematiek in het basisonderwijs (De Nobile, London, & El Baba, 2015), maar ook op het verbeteren van sociaal-emotionele vaardigheden, positief sociaal gedrag en schoolprestaties (Payton et al., 2008). Het eerste onderzoek naar PEP in het regulier onderwijs (Elfrink et al., 2017) laat inderdaad zien dat het welbevinden van de leerlingen toenam, leerlingen meer ruimte voor eigen initiatief voelden, de mate van betrokkenheid leidend was in plaats van de leeruitkomsten en dat de algehele sfeer op school werd ervaren als positief en veilig.

PEP op Het Mozaïek

Vanaf het schooljaar 2016/2017 is PEP ook geïmplementeerd op twee Attendiz-scholen in het speciaal onderwijs: De Zevensprong (Hengelo) en Het Mozaïek (Almelo). Beide scholen verzorgen onderwijs voor leerlingen van 4 tot en met 7 jaar, waarbij vaak nog niet duidelijk is welke specifieke ondersteu-

ningsbehoefte de leerling heeft. In dit artikel staat Het Mozaïek in Almelo centraal. Aan het begin van het schooljaar werden alle leerkrachten van beide scholen door middel van een studiedag getraind door het Centrum voor Ervaringsgericht Onderwijs (CEGO) in het

observeren van welbevinden en betrokkenheid van hun leerlingen. Wanneer het welbevinden of de betrokkenheid suboptimaal is, worden de leerkrachten uitgedaagd om direct iets in een onderwijsmethode of lesaanpak te veranderen (Laevers & Heylen, 2013). Om het leerproces te scoren, worden de Leuvense Welbevindenschaal en de Leuvense Betrokkenheidschaal gebruikt. Twee maanden later volgde het team een studiedag over het formuleren van waarden en leefregels voor de school. Waar sta je als leerkracht voor op 's ochtends? Wat wil je jouw leerlingen die dag meegeven? Welke waarden draag jij uit? Deze leefregels komen tot uiting in het curriculum, in het schoolgebouw, in het contact met de ouders en in het team onderling. Een leefregel schrijft geen concrete afspraken voor, maar kleurt de grondhouding van de leerkracht (zijn/haar DNA).

De leerkrachten kiezen met zijn allen een leefregel op een gebied dat op dat moment aandacht verdient, met als doel om het welbevinden en de betrokkenheid van de leerlingen nog verder te verhogen. Het uitgangspunt hierbij is om uiteindelijk (na twee tot drie jaar) op een totaal van vijf leefregels uit te komen, die afwisselend centraal staan. De eerste leefregel waar ze op Het Mozaïek voor kozen, was 'plezier vind je hier' en de tweede 'straal hier op je eigen manier'; passend bij de waarden 'plezier' en 'talentontwikkeling'.

PEP in de klas

In elke klas wordt een eigen invulling gegeven aan PEP, maar wat alle leerkrachten gemeen hebben, is de doorleefde visie om onderwijs te gaan aanbieden waarbij betrokkenheid centraal staat.

Met behulp van de Leuvense Betrokkenheidsschaal scant juf Marlou tijdens PEP de betrokkenheid van de leerlingen in de hoeken van haar klas. Op basis van deze observatie denkt ze vervolgens na hoe ze daar,

In elke klas wordt een eigen invulling gegeven aan de heleschoolbenadering

• Foto's: Wilbert van Woensel

in navolging van de eerste leefregel, het plezier en de betrokkenheid van de leerlingen kan verhogen. Hierop heeft ze besloten een hoogslaper neer te zetten in de leeshoek. Waar de leeshoek in eerste instantie weinig bezocht werd, is het nu een plek waar de kleuters met regelmaat voor kiezen. Het is namelijk heel rustig en comfortabel tussen de kussens.

De leerkrachten geven aan dat PEP ervoor zorgt dat je durft om samen met de leerlingen te ontdekken wat hun mogelijkheden zijn. De leerkrachten ervaren door PEP meer vrijheid om bij moeilijke situaties de juiste aanpak bij de leerling te zoeken. Om deze doelgroep tot leren te laten komen, is het belangrijk om goed te kijken wat ze hiervoor nodig hebben en bij welk talent van de leerling je kan aansluiten. Het team probeert daarom het leren vanuit verschillende invalshoeken te laten beleven, waarbij er altijd wel een situatie is waarin de leerling het leuk vindt om te leren. Zo verhoogt de leefregel over plezier de betrokkenheid in de klas.

Juf Esther heeft een nieuwe leerling in de klas die de klassikale activiteiten (werkbladen rondom thema's bijvoorbeeld) helemaal niks vindt. Als ze met zijn allen bezig zijn, dan kruipt hij vaak onder de tafel. Juf Esther besluit aan te sluiten bij zijn behoefte (welbevinden) en besluit het werkblad onder de tafel te plakken waar hij het liefste zit. Vervolgens maakt hij alles goed. In de loop van de tijd komt ook hij gewoon in de groep meedoen met alle werkjes.

Gedurende de dag proberen de leerkrachten gebruik te maken van wat er speelt op die dag,

om zo de betrokkenheid van de leerlingen te verhogen. Als het waait dan nemen de juffen de leerlingen mee naar buiten om met vuilniszakken te vliegen en als het regent hebben ze voor elke leerling een paraplu en een bootje voor in een plas. Zo nemen de leerkrachten de buitenwereld mee naar binnen en verhogen ze de werkelijkheidsnabijheid (betrokkenheid) voor de leerlingen.

PEP in en rondom de school

Naast het rechtstreekse contact met de leerlingen dat er in de klas is, is het team ook het hele jaar bezig om de school en het schoolplein zo vorm te geven dat de mate van betrokkenheid en welbevinden overal hoog is. Door de hele school is te zien dat Het Mozaïek zich richt op plezier en talenten, en dat heeft een positieve invloed op de leerlingen en het team.

Het team scant de betrokkenheid van de leerlingen op het schoolplein. Er was eerst weinig aanbod op het plein, maar door naar betrokkenheid te kijken, hebben ze het plein kunnen verbeteren. Hierdoor is er nu het blotevoetenpad, waar de leerlingen op blote voeten kunnen lopen en dingen kunnen ervaren. Het team ziet dat als er genoeg aanbod is, er dan weinig tot geen incidenten meer zijn en dat de betrokkenheid bij het blotevoetenpad hoog is. Een rijke leeromgeving zet immers aan tot exploratiedrang. Het team maakt ook gebruik van het blotevoetenpad om bepaalde thema's voorbij te laten komen. Zo verbinden ze het pad bijvoorbeeld aan sprookjes, door middel van zevenmijlslaarzen of het verzamelen van koekjes van roodkapje. Zo combineren ze het leren met de hoge betrokkenheid die de

De leefregel over plezier verhoogt de betrokkenheid in de klas

leerlingen op het plein bij het blotevoetenpad laten zien.

Gezien de duidelijke afname van grensoverschrijdend gedrag besloot het team de time-outruimte te veranderen in een spelruimte. Door de focus op de leefregels 'plezier' en 'sterke kanten' hebben de leerlingen minder behoefte om afwijkend gedrag te laten zien. Het gebeurt nog wel, maar het team probeert het zo leuk te maken in de school dat de leerlingen eigenlijk niks willen missen. Een zeer opvallend gegeven en een bevestiging van deze werkwijze is het aantal ernstige incidenten op het Mozaïek, dat in het eerste jaar PEP gereduceerd is tot nul.

PEP in het team

Naast het invlechten van de leefregels in het lesgeven, richt PEP zich ook op het team onderling en op het contact met de ouders. De leerkrachten omschrijven de sfeer op school ten tijde van PEP als heel goed. Ze krijgen het vertrouwen om out-of-the-box te denken en aandacht te besteden aan het verhogen van de betrokkenheid van

de leerlingen. Het gedachtegoed wordt met zijn allen gedragen.

Hoe de heleschoolbenadering leeft, valt echt op als je op Het Mozaïek naar het toilet gaat. Er hangt daar een poster met foto's van alle collega's erop, waar je dan iets aardigs bij kan schrijven. Nu hangt er een poster waarop staat: 'zie jij het talent van je collega?' Dit in verband met de leefregel over talenten.

Het team heeft daarbij ook nagedacht hoe ze in het contact met ouders de leefregels naar voren konden laten komen. Zo begonnen ze de oudergesprekken door de ouders talentenkaartjes uit te laten zoeken die bij hun kinderen pasten. Door tijdens dit soort gesprekken te starten vanuit de talenten van de leerlingen, denken zowel ouders als leerkrachten in mogelijkheden en ingangen om het welbevinden en de betrokkenheid van de desbetreffende leerling te verhogen. Die belangrijke ingangen die ter tafel komen tijdens deze gesprekken zet het team dan ook weer in het onderwijsplan van de leerlingen.

Testimonial

'De eerste twee leefregels gaan over 'plezier' en 'talentontwikkeling' bij zowel leerlingen, ouders als collega's. Door de leefregels belangrijk, groot én visueel te maken door de hele school, hebben wij ervaren dat er een gezamenlijke focus komt te liggen op positief denken, handelen, communiceren, et cetera. Dit is een mooie omslag geweest in onze benadering naar leerlingen en ouders. Daar waar we voorheen werkten aan 'het probleem', pakken we het nu vooral aan vanuit talenten en krachten', zegt Judy Broekhuis, adjunct-directeur van Het Mozaïek (onderbouw).

'Naast de invoer van leefregels hebben we tegelijkertijd gesteld dat wij het welbevinden en de betrokkenheid van leerlingen pijlers vinden voor ons onderwijsaanbod. Dat heeft ertoe geleid dat we de klassen en de school anders zijn gaan inrichten en de wereld van buiten naar binnen hebben gehaald', vervolgt Broekhuis.

'Wij hebben ervaren dat onze nieuwe manier van denken en handelen ervoor heeft gezorgd dat we beter kunnen aansluiten bij de onderwijsbehoeften van de leerlingen. Gedurende de dag ontstaan er minder frustratiemomenten waardoor gedragsproblemen nauwelijks meer aan de orde zijn', legt Broekhuis uit. 'Door het ontstaan van een beter pedagogisch klimaat in de klassen zijn wij in staat om de onderwijstijd weer goed en efficiënt in te zetten, hetgeen eind vorig schooljaar heeft geresulteerd in hogere opbrengsten.'

Juf Miranda heeft een gesprek met een ouder van een leerling die net nieuw is op school. Deze moeder is wat zenuwachtig, maar Miranda speelt hierop in door te vertellen wat de leerling allemaal leuk vindt en goed doet op school. De moeder begint te huilen: 'Het is voor het eerst in tijden dat hij weer lekker in zijn vel zit. Hij komt fluitend uit school en hij zingt en hij is weer helemaal opgebloeid.' Juf Miranda voegt toe dat je vaak hoort dat ouders negatieve ervaringen hebben gehad op scholen. Eigenlijk gaat het nooit over wat er goed gaat.

Het team spreekt de ouders op het schoolplein tegenwoordig alleen nog maar aan op positief gedrag van hun kinderen, terwijl de ouders eerst zo gewend waren dat een leerkracht alleen naar de ouders toekwam wanneer er iets mis was gegaan met hun kind.

Meer resultaat

Het kritisch bekijken van het hele proces van lesgeven, resulteerde in positieve effecten op de verbondenheid tussen leerkracht, leerling en ouder, maar ook op het welbevinden van zowel de leerling als de leerkracht. Het sterk reduceren van het aantal incidenten op Het Mozaïek is hierbij een inspirerende uitkomst. De krachtgerichte benadering en de positieve focus van PEP passen goed bij het te geven onderwijs, waarbij het essentieel is om de groei van de leerlingen te benadrukken in plaats van de beperkingen.

Dit geldt niet alleen voor het speciaal onderwijs, maar ook voor het regulier onderwijs. Als een leerling zich goed voelt, optimaal betrokken is en er sprake is van een rijke leeromgeving, komt de leerling ook tot een optimaal leerresultaat. Leerkrachten uit zowel het regulier als speciaal onderwijs zijn enthousiast over PEP, omdat PEP

ervoor zorgt dat ze beter aansluiten bij de mogelijkheden van de leerlingen. PEP vraagt een team ook niet om iets nieuws te doen, maar sluit aan bij wat er al goed gaat op de school. Hierdoor heeft de grote hoeveelheid energie die zij in het onderwijs steken meer resultaat. ☀

Meer weten?

Wil je meer weten over het Positief Educatief Programma? Op 15 november 2018 organiseert Universiteit Twente een groot landelijk congres over positieve educatie en Positief Educatief Programma. Meer informatie hierover vind je op: www.positieve-educatie.nl.

Literatuur

- Elfrink, T.R., Goldberg, J.M., Schreurs, K.M.G., Bohlmeijer, E.T., & Clarke, A.M. (2017). Positive educative programme: A whole school approach to supporting children's well-being and creating a positive school climate: a pilot study. *Health Education*, 117 (2), 215-230.
- Laevers, F. & Heylen, L. (2013). *Een procesgerichte aanpak voor 6- tot 12-jarigen in het basisonderwijs*. Averbode: CEGO Publishers.
- Nobile, J. de, London, T., & El Baba, M. (2015). Whole school behaviour management and perceptions of behaviour problems in Australian primary schools. *Management in Education*, 15 (7), 1-8.
- Payton, J., Weissberg, R.P., Durlak, J.A., Dymnicki, A.B., Taylor, R.D., Schellinger, K.B., & Pachan, M. (2008). *The positive impact of social and emotional learning for kindergarten to eighth-grade students: Findings from three scientific reviews*. Chicago, IL: Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning.
- Weare, K. & Nind, M. (2011). Mental health promotion and problem prevention in schools: what does the evidence say? *Health Promotion International*, 26 (1), 29-69.

Maak jij al gebruik van HJK's digitale archief?

Meer dan
1.000
artikelen!

Als HJK-abonnee heb je onbeperkt toegang tot alle artikelen die sinds 2005 gepubliceerd zijn. Via ons digitale archief. Wanneer en waar je maar wilt. Via pc, laptop, tablet of mobiel.

Toegang krijgen tot HJK's digitale archief is heel makkelijk. Gebruik hiervoor de toegangscode die je iedere maand via mail ontvangt. Deze code staat ook in de inhoudsopgave van het blad vermeld.

Als abonnee heb je onbeperkt en kosteloos toegang. Wanneer, waar en hoe je maar wilt

HJK's digitale archief biedt een schat aan informatie (meer dan 1.000 artikelen)

Zoeken kan op artikel, jaartal, categorie en trefwoord

Benut je abonnement optimaal

Nieuwsgierig geworden? Zelf ervaren? Ga naar: www.hjk-online.nl/archief